

Riječ utjehe u kriznim vremenima

SUZANA
VULETIĆ

Čini se da živimo u vremenu u kojem je globalna kriza zahvatila sva područja ljudskoga življenja. Postala je neizbježni dio našega iskustva i nezaobilazna tema prosudbe gospodarsko-ekonomske, kulturne i duhovne procjene društva u kojem živimo.

Na gospodarskom planu uočavamo ekonomsku, financijsku, dužničku, mirovinsku, zdravstvenu i političku krizu. Na socijalnoj razini svjedoci smo bračnih i obiteljskih kriza, kriza identiteta, krize srednjih godina, krize smisla i brojnih drugih. Na religioznom području sve je uočljivija kriza duhovnosti, humanističkih vrijednosti i moralno-etičnoga ponašanja.

S gospodarsko-ekonomskoga motrišta, iako već niz godina traje »svjetska kriza«, još uvijek nema jasnoga konsenzusa o uzrocima njezina nastanka ni o izlasku iz recesije, a sve dosadašnje provedene mjere ne mogu se okarakterizirati dovoljno učinkovitima. Iz socijalne perspektive uočavamo sve izraženiji gubitak sposobnosti egzistencijalnoga snalaženja u kriznim situacijama. Iz teološkoga kuta promatranja osvještenu krizu u kojoj živimo dodatno pridonosi i Isusova izjava: »*Ja dođoh da život imaju, u izobilju da ga imaju*« (Iv 10, 10), za koju će rijetki od nas posvjedočiti evanđeoski propagiranom »izobilju«.

Pretjeranim valoriziranjem financijskoga standarda naša je civilizacija i kultura u velikoj mjeri podredila duhovnu stvarnost materijalnoj, a duhovne vrijednote ekonomskom standardu. Spremni smo investirati u ono što je profitabilno, a daleko manje u ono što je trajno, duhovno i moralno vrijednosno. Materijalna sigurnost postala je glavnom preokupacijom i osnovnim kriterijem čovjeka, ali i izvorom njegovih duhovnih kriza.

To je zato što živimo u društvu koje je duhovne domene podredilo području svjetovnih datosti. Zahvaljujući hedonizmu, koji se u posljednjim desetljećima širio dometima materijalnoga napretka, suvremeni je čovjek svoju adoraciju »sekularizirane vjere« preusmjeravao na nove oblike materijalističkoga

idolopoklonstva. Time se stvarao novi oblik pseudo-religioznosti, koja je svojim vjernim sljedbenicima, priuštila sljedeća »duševna iskustva«: gledano kroz ekonomsku prizmu jedva se preživljava od »izobilja« materijalnih težnji i kreditnih zaduženosti. Promatrajući kroz psihološku dimenziju, sve je uočljiviji pesimističan i depresivan nazor na život. Promatrajući kvalitetu življenja, svjedoci smo još većega nezadovoljstva i razočarenja. Sve navedene činjenice mogu se pripisati društveno-gospodarskim, ali i duhovnim uzročnicima globalne krize.

Komisija *Iustitia et pax* Hrvatske biskupske konferencije izjavljuje kako je ova kriza, na koju Katolička crkva već duže upozorava, široj javnosti poznata kao financijska kriza, prerasla u gospodarsku krizu, a ona je pak producirala socijalnu krizu širokih razmjera, koja je u korijenu, bitno, moralna kriza.

Tako interpretiranoj moralnoj krizi svjedočimo, živeti u vremenu neizostavne potrebe jasnijih društveno-kulturalnih i etičko-moralnih očitovanja, uz istovremeno potiskivanje vrijednosno-humanističkoga identiteta suvremene civilizacije i živeti u društvu rušenja autoriteta svih moralno odgojnih instanci, u kojem se dovode u pitanje mnoge tradicionalne vrijednosti i institucije koje ih promiču.

U tom vremenu i u takvom društvu s jedne se strane nominalno zagovaraju humanističke vrjednote dok se, istovremeno, vrjednuje samo užitak, moć, uspjeh, ugled, bogatstvo, prestiž, koji su ukorijenjeni u subjektivnom zadovoljstvu, bez utemeljenosti i povezanosti s bilo kakvim objektivnim moralnim i/li etičkim normama. U takvom društvu sve je izraženiji dvostruki moral. U privatnoj sferi prevladava stil ponašanja koji razotkriva utilitarizam i hedonizam kao temeljni kriterij u odabiru pojedinih vrjednota, dok se na razni društvenih djelovanja uočava individualistički moral, etika opravdanja i sveopća dopuštenost.

Profesor A. Vukasović primjećuje da je »suvremeni čovjek, fasciniran mogućnostima ljudske spoznaje, jednostavno zaboravio trajne vrijednosti. Što ih je više obilazio i zanemario, sve su više gubile svoje značenje i pretvarale se u svoju suprotnost. Taj tijek obezvrjeđivanja vrijednosti uzrokovao je temeljnu vrijednosnu krizu, koja nam prijeti lošim posljedicama u daljnjem razvitku čovjeka, čovječanstva i ljudske kulture«.

U tom smjeru i papa u miru, Benedikt XVI., poručuje kako bi želio svima, a osobito onima na vlasti, koji su zaduženi iznova oblikovati ekonomski i društveni red, dozvati u pamet da je prvi kapital koji treba očuvati i dati mu vrijednost sam čovjek, odnosno osoba u svojoj cjelovitosti. Dokle god ne naučimo čovjeka da zna pravilno cijeniti i vrjednovati sebe i one oko sebe, bit će uzalud površinski rješavati sve naše gospodarske krize. A one, na koje nas se posebno upozorava, duhovne su naravi.

U suvremenom društvenom ozračju vlada (prešutna, ali vidljiva), kriza vjerodostojnosti Crkve i kršćanstva, kriza identiteta mnogih vjernika, kriza življene vjere i moralno-etičkoga nauka.

Istinski osjećaji humanosti, ljudskosti, solidarnosti i plemenitosti bivaju potiskivani nepovoljnim društvenim okvirima, nameću sumnju u isplativost življenja po humanističkim načelima. U njemu se zagovara življenje indiferentnih vrjednota, uz etičko otupljenje i devalvaciju duhovnih vrijednosti. Relativiziranjem svih vrijednosti svaka se normativna instanca dovodi u pitanje, izazivajući sumnju, nesigurnost i strah... A dezorijentirano društvo vodi devijantnom i samodestruktivnom odabiru, kako na osobnoj, tako i na opće-društvenoj razini. Profesor M. Valković upozorava da društvo, lišeno svoje temeljne spoznajne i etičke sigurnosti, neminovno vodi u društvene, gospodarske i duhovne oblike krize.

Tomu će posvjedočiti i empirijska istraživanja katehetskih promotora hrvatske Crkve, kojima se ustvrđuje da i mnogi vjernici gledaju Crkvu očima javnosti, videći je kao neprilagođenu novom vremenu, često nevjerodostojnu i rastrzanu unutarnjim sukobima. Paralelno tomu, suvremeno agnostičko društvo religiozne skupove proglašava iracionalnima, fanatičnima i patološki emotivnima. Religiozni se blagdani vrjednuju samom kulturom konzumizma, dok im se istovremeno oduzimaju vjerski simboli koji su devalvirali na razinu estetskih ukrasa.

Ovih dekadencija svjesna je i crkvena hijerarhija, no svi se ti napadi često odvijaju bez javne apologetike od strane Crkve pa se u vjerničkim krugovima oslušuju retorička pitanja: je li u pitanju nespremnost crkvenih struktura da odgovore na novonastale prilike duhovne, religiozne i etičke krize?

Stoga papa Franjo upozorava kako ovo vrijeme krize koju prolazimo nije samo čisto ekonomska, niti kulturna kriza. To je kriza čovjeka. I ono što može biti uništeno jest sam čovjek! I zbog toga je ovo ozbiljna i duboka kriza duha. Njezinu rehabilitaciju moguće je ostvariti jedino religijskim obrambenim mehanizmima.

U kriznim vremenima ljudi teže spasu na različite načine: može biti očekivan od strane Svjetske banke, MMF-a, EU fondova, psihologa, farmakologa... No, sve što su dosad imali prilike provesti i pokušati ostvariti, nije pokazalo djelotvornog, niti trajnog učinka.

Kad zakazuju drugi društveni mehanizmi koje kriza nameće, religija treba pružiti osjećaj zaštite, unutarnjega oslonca, pomoći pri svladavanju životnih poteškoća, buđenjem optimizma i nade, jer bismo bez te krjeposti ostali zarobljeni u besperspektivnoj sadašnjosti.

Na to ukazuju i brojne sociološke analize afirmativnim podacima, kako krizna stanja društva pogoduju porastu religioznosti. U kriznim trenutcima ljudi su skloniji

okretati se vjeri i pravim vrijednostima s obzirom na to da vjera opskrbljuje čovjeka s dostatnim optimizmom, povjerenjem i odvažnošću da se lakše krene u suočavanje s kriznim situacijama. U tom kontekstu, kršćanska je istina posebno privlačna, jer odgovara na duboke potrebe ljudskoga života, naviještajući na uvjerljiv način da je Krist *Spasitelj* čovjeka iz svake njegove egzistencijalne pogibelji, materijalne i duhovne naravi.

Religija je poput našega obrambenog mehanizma u ulozi eminentnoga posrednika mogućnosti izlaska iz krize. To izričito tvrdi sociolog T. O'Dea. On smatra da je religija u značajnoj mjeri obrambeni mehanizam, što znači da je ona vrsta vjerovanja i stavova koji nam pomažu protiv uznemirujućih sumnji i tjeskoba, karakterističnih za krizu.

Vjera je i za psihologa G. Allporta »spontani odgovor na nesigurnost«, s obzirom da religija može pružiti sigurne smjernice s razrađenim duhovnim sadržajima u kojima pokušava uzdah pretvoriti u smirenje; potlačenost u jednakost; nepravdu u pravednost, patnju u jakost podnošenja, bol u spasonosno trpljenje... Brojne biblijske pripovijetke svjedoče kako je patnja posvećena i divinizirana svaka situacija ovozemaljske krize (sjetimo se samo Davidovih psalama, Jobovih lamentacija, Koheletove patnje, getsemanske noći i brojnih drugih...). I sociolog E. Durkheim smatrao je da čovjek, koji se pokorio svojem Bogu i stoga vjeruje da ga ima uza se, pristupa svijetu s povjerenjem i s osjećajem narasle energije. Kad netko povjeruje da je na njegovoj strani Božja zaštita, on postaje sigurniji u mnogim situacijama. Tako vjernik nalazi i psihološku potporu u kriznim situacijama i sve ono što mu se čini zastrašujućim može preokrenuti u svoju suprotnost.

Na brojna otvorena egzistencijalna pitanja religija nudi dosta utješne odgovore. A tamo gdje ih nema, to postaje područje misterija i svete tajne, da Bog i dalje misteriozno vodi brigu o svojem stvorenju te ga nikada ne će prepustiti propasti. To je obećanje spasa kojemu vjernik toliko teži i to mu uvjerenje ostvaruje ravnotežu optimističkoga raspoloženja i odlučnosti da stoički opstane, usprkos svakoj bezizglednosti kriznih situacija.

Osim navedenoga, religija putem svojih socijalnih etičkih normi, nastoji promovirati moralne principe i humanističke vrijednosti, koje bi trebalo usvojiti, primijeniti i mijenjati nepoštenje unutar političkih i/li gospodarskih struktura, kako bi one uistinu nastojale djelovati za cjelovitu dobrobit sveopćega pučanstva, te principima solidarnosti i supsidijarnosti kao i socijalnom potporom olakšati zahvaćenost krizom.

Da bismo transformirali krizu u šansu, uz tu duboku nadu, trebamo udružiti sve svoje snage u dobrotvornu službu čovjeku, i to na način da služimo sveopćem

poboljšanju društvenoga okružja, svih njegovih unutarnjih i vanjskih pokretača kriznoga stanja. U svrhu toga ostvarenja sve bi društvene, gospodarske, socijalne i religiozne instance trebale usklađeno djelovati da bi uspjele pridonijeti boljoj i koordiniranoj integraciji humanističkih, duhovnih i moralnih vrijednosti s gospodarsko-ekonomskima i društveno-pravnima domenama, kako bi bile u službi izgradnje cjelovita čovjeka, koji bi imao snage oduprijeti se svim naletima gospodarske i duhovne krize.

Oslonjeni na vjeru u Božju providnost, ohrabreni Božjim spasenjskim zahvatima, možemo tražiti Arhimedovu uporišnu točku kriznoga preokreta. Upravo iz takvoga religioznog usmjerenja, očekivanoga duhovno-rehabilitacijskog oporavka, moguće je podnošljivije živjeti »ne«/izdržljivu sadašnjost.